

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
15

HELSINKI 2005

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 2005

Kalevi Tilli

Viipurin Suomalaisen kaksoislyseon oppilaiden musiikkiharrastuksista

Vuonna 1955 ilmestyneen Suomalaisen kaksoislyseon matrikkelin koulun yleisiä vaiheita koskevassa osassa Alpo Salmela sanoo, että ”laulu- ja musiikkiharrastuksille oli tuskin ajateltavissa parempaa maaperää kuin Viipuri, joka oli kautta maan kuuluisa nuorison musikaalisista riennoista.” Siinä hän varmasti oli oikeassa. Varsin monissa viipurilaisissa kodeissa vanhemmat katsoivat tarpeelliseksi antaa lapsilleen mahdollisuuden saada soittotunteja, mikä osoitti osaltaan Viipurin merkitystä huomattavana kulttuurikaupunkina.

Niinpä koulumme kaikki rehtorit ja laulunopettajat sekä toverikunta suhtautuivat aina myönteisesti koulun oppilaiden musikaalisiin harrastuksiin. Rehtorit sallivat oppilaiden osallistua myös koulun ulkopuolella tapahtuneisiin suuriin musiikkitapahtumiin, joihin laulunopettajat olivat oppilaitaan valmentaneet. Myös koulutyön ohella muualla musiikkiopetusta saaneet oppilaat saivat usein osallistua eri musiikkitilaisuuksiin esiintyjinä ja olla pois koulusta esiintymisaikoina.

Vuonna 1904 kouluun perustettiin oma oppilaista koottu torvisoittokunta, joka eli peräti toistakymmentä vuotta. Sen väistymättömänä ja uhrautuvana johtajana oli Viipurin entisen tarkka-ampujapataljoonan kapellimestari Johan Willgren, joka käytännöllisesti katsoen palkatta hoiti koko ajan tuota tärkeää tehtävää. Soittokunta esiintyi miltei kaikissa koulun juhlatilaisuuksissa ja soitti myös tarvittaessa muissa yhteyksissä. Se tuli ajan oloon varsin tunnetuksi soittokunnaksi viipurilaisille.

Tuon ajan tunnettu musiikkimies koulun piirissä oli myös Anton Rikström, joka jo vuodesta 1875 lähtien oli miltei keskeytyksettä koulumme lauluopettajana. Hän kokosi kuoromiehenä oppilaista hyvän kuoron, joka juhlisti koulun piirissä pidettyjä tilaisuuksia. Anton Rikström, joka julkaisi yli 100 sekakuoroille ja myös poikakuoroille sovittua laulua, toimitti myös Kante-

loinen-nimisen kaksiäänisiä lauluja sisältävän laulukirjan ja Koulun laulukirjan. Hän oli koulumme myöhempien oppilaspolvien matematiikan, fysiikan ja kemian opettajan Toivo Valtavuon isä.

Niin kuin Anton Rikström, kaikki muutkin koulumme laulunopettajat olivat innokkaita kuoromiehiä.

Emil Sivori, joka oli koulumme laulunopettaja vuosina 1911-1929, oli silloisen Viipurin todellinen musiikkiruhtinas. Hän johti perustamaansa kirkkomusiikkiopistoa ja lukuisia laulukuoroja mm. perustamiaan Kansalliskuoroa, Väinölän kuoroa, Työväen seka- ja mieskuoroa, naiskuoro Kansanlaulua ja oli lisäksi Viipurin Tuomiokirkon (aik. Agricolan kirkon) urkuri samoihin aikoihin kun isäni Oskari Tilli oli Tuomiokirkon kanttorina.

Sivorin aikana koulumme oppilaat olivat mukana varsin suurissakin tehtävissä sekä laulajina että soittajina. Kirkkovuoden suurista juhlista on adventti eräs merkittävimpiä pyhiä. Adventtitunnelman mahtavin tekijä on varmaan aina ollut Voglerian mahtava sävelruno ”Hoosianna Daavidin poika”.

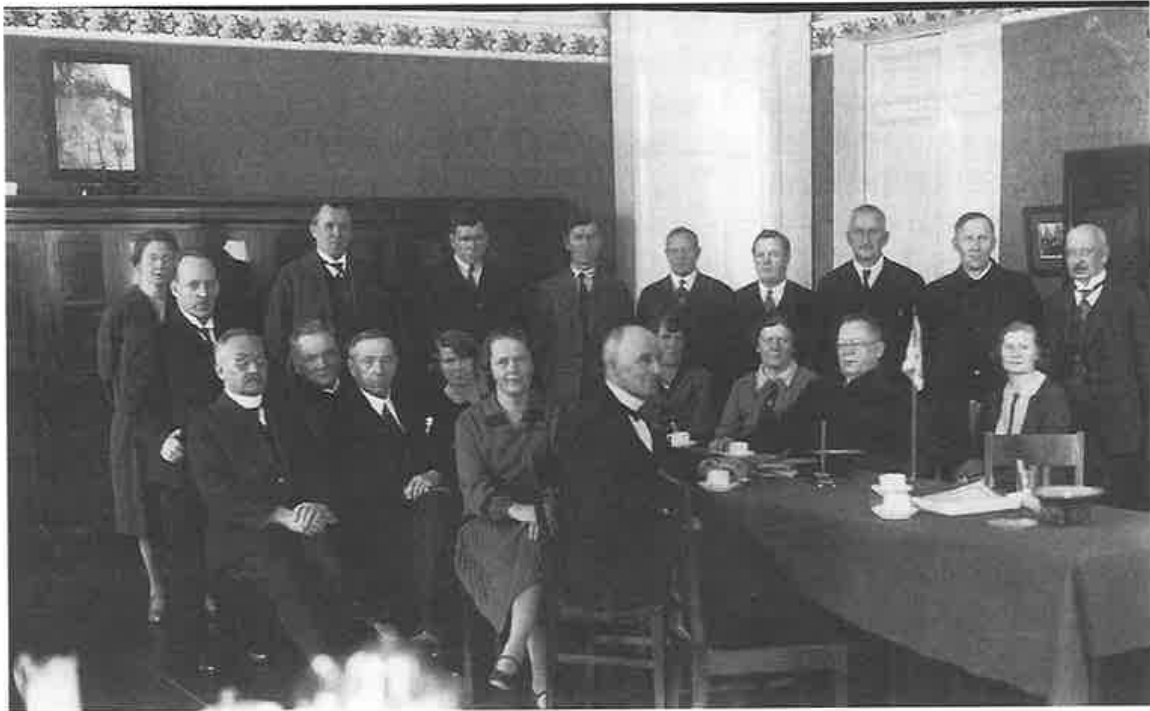
Emil Sivori keräsi joka adventiksi monisatapäisen suuren poikakuoron, johon hän oli saanut mukaan poikia sekä meidän koulustamme että klassillisesta lyseosta ja eräistä muistakin kouluista, joissa hän oli myös laulunopettajana.

Meidän koulutalonamme oli vielä ennen vapaussotaa aivan Klassillisen lyseon vieressä sijaitseva koulurakennus. Koulujen alaluokan oppilaiden kesken oli silloin jo pitkään nahistelu ja jopa tapeltu. Meikäläiset haukkuivat klassillisen koulun oppilaita ”lasisioiksi” ja he taas puolestaan Viipurin suomalaisen reaalilyseon, siis meidän silloisen koulumme oppilaita ”realikoiksi”. Tuo jos mikä suututti koulumme pieniä miehenalkuja, emmehän olleet mitään ”likkoja”.

Sivorilla oli kai jonkinlaista tuntumaa näistä vihollisuuksista ja niinpä hän sijoitti ”Hoosianna”-laulajat adventti-iltana siten, että Klassillisen lyseon laulajapojat olivat tuomiokirkon urkuparvekkeen toisella puolella ja meidän koulumme pojat ison pilarin takana sen toisella puolella. Näin laulaminen sujuikin ilman kahinoita, vaikka poikien vihaiset äänet kiirivätkin kiihvain kirkon korkeisiin kattoholveihin. Tämä vain vahvisti ”Hoosiannan” esityksen mahtavuutta. Se oli suuri menestys kuorolle ja enne kaikkea Sivorille. Laulu oli käynyt syvälle kirkkokansan sydämiin.

Agricolan päivänä suuri koulupoikakuoro soihtuineen kävi tuomiokirkon edessä olevalla Agricolan patsaalla laulamassa ”Nouse riennä suomenkieli korkealle kaikumaan”. Koulumme oppilaita oli runsaasti mukana tuossakin kuorossa.

Sivori perusti vuoden 1926 paikkeilla myös koulumme soittotaitoisista oppilaista kootun melkoisen orkesterin. Siinä soittivat mm. Henno Kamppuri,

Viipurin Suomalaisen Lyseon opettajakunta 1930-luvun alussa. Edessä keskellä istumassa rehtori Aaro Markkanen. Istumassa kolmas vasemmalta Rurik Lindqvist. Seisomassa edessä ensimmäisenä vasemmalta Albert Raunto ("Piikki") ja toisena Lindqvistin takana Aksel Langi ("Letku"). Keskellä Markkasen takana seisomassa kaakeliuunin vieressä Viljo Nissilä; Viipurin Suomalaisen Kirjallisseuran sodan jälkeisten toimitteiden yksi niiden perustajista ja ahkerimmista kirjoittajista. (Kalevi Tillin kuvakokoelma).

Uuno Uutela, Usko Simola, Martti Hirvonen, Jorma Soiro ja Eino Saalasti. Orkesteri sammui Sivorin kuoltua helmikuussa vuonna 1929.

Koulumme oppilas V. Olavi Salmi muisteli erästä hauskaa Siivoriin laulutuntia, jolloin Emppu (Emil Sivori) pisti pojat laulutunnillaan laulamaan yksitellen luokan edessä asianomaisen itse valitseman laulun.

Kun sitten tuli maalta kotoisin olevan Masan vuoro, hän lauloi laulustaan ensin ensimmäisen säkeistön peräti kuusi kertaa ja sitten toisen säkeistön kolme kertaa.

Emppu yritti keskeyttää hänet kun ensimmäistä säkeistöä oli kuultu jo neljä kertaa, mutta Masa vain jatkoi veisaamistaan. Kun taiteilijamme vihdoinkin lopetti pitkän esityksensä Emppu haukkoi henkeään ja kysyi:

- Mite sie tuolviisii lauloit sammaa säkkeistöä vaikk kui mont kertaa?

Masalla oli heti vastaus valmiina:

- A se ku on silviisii, et ku se miu mummo siel koton maal pist kananmunii kattilaa, hä käsk miu heti alkaa veisata tätä miu lauluu. Ku mie olin veisant kuus kertaa ensimmäist säkkeistöö ni ne munat olliit puol kypsii ja jos mummo sit halus niist kovvii munnii ni mie viel jatkoin laulamal lisäksi toista säkkeistöö kolme kertaa.

Emppu ihastui tuosta ikihyviksi vaikka sanoikin:

- Kuuleha sie Masa! Eihä myö tänn kouluu olla tult munnii keittelemmää!

Seuraavassa todistuksessa Masa sai kympin laulussa. Silloiset koulupojat oppivat hänet tuntemaan nimenomaan kaikkien rakastamana Emppuna.

Paljon huonomman kohtalon sai kokea Empun Laulutunnilla Masan kaveri Topi, joka valitsi laulukseen Savolaisten laulun. Hän erehtyi muuttamaan laulun sanoja eräässä säkeessä koulun tuhmien poikien keksimäksi värssyksi: "... tää kansa paljon kärsinyt ja sillin päätä järsinyt...".

Emppu julmistui ja suorastaan huusi Topille:

- No ei pilkata savolaisii, ei ne sen huonompii ihmisii o ku karjalaisetkaa. Saat tuost esityksestä nelosen ja kaks tuntii jälki-istuntoo.

Minun omana kouluajanani laulunopettajanamme oli jo Toivo Saarenpää. Aloittaessani käydä Suomalaista lyseota syksyllä vuonna 1929 Sivori oli kuollut saman vuoden keväällä niin kuin edellä jo totesin. Hänen seuraajansa Saarenpää oli armoitettu säveltäjä ja niinpä aloimme harjoitella hänen säveltämänsä "Kalevan kansan laulua" laulutunneilla jo heti syksyllä koulun alkaessa. Luokan seinät senkuin tärisivät kun veisasimme hartaasti: "Et syntynyt Suomen kansa, et kasvanut Kalevan kansa...".

Saarenpää valitsi sitten meistä parhaat laulajat esiintymään "Päivän laulun" konsertissa tuon suuren kuoron vahvistuksena, kun Kalevan kansan laulua esitettiin konsertin päänumerona.

Vuonna 1935 Kalevalan 100-vuotisjuhlien yhteydessä pidetyssä SULASOL'in säveljuhlassa oli koulustamme esiintymässä Saarenpään kookoama 100-päinen kuoro, jossa lauloi 30 yliluokkalaista ja 70 alaluokkien oppilasta. Saman vuoden joulukuussa kuoro esiintyi yhdessä Viipurin Musiikinystävien Orkesterin kanssa Sibelius-juhlien Sibelius-konsertissa Keskuskansankoululla Boris Sirpon johdolla. Kun pojat Keskuskansankoululla odottelivat juhlasalin takahuoneessa jonossa lavalle marssimista, Sirpo otti laukustaan sanomalehdellä suojatun pullonsa ja ryyppäsi siitä muutamia kulauksia. Eräs rohkeimmista pojista ajatteli silloin ääneen:

- Setä ryyppää viinaa!

Tähän Sirpo kiirehti selittelemään:

- Ei tämä viina, tämä musta kaffe!

Sirpo lähetti musiikkiopiston oppilaita monet kerrat soittamaan eri tilaisuuksissa. Itse jouduin tällä tavoin mm. esiintymään vuonna 1935 yhdessä

pianisti Irma Ruuskasen ja Ruotsalaisen lyseon violisti Pehr-Erik Flomanin kanssa Viipurin Raatihuoneella ”Sjunde Januari”-juhlan 100-vuotistilaisuudessa, missä soitimme triona Mozartin ”Eine kleine Nachtmusik”. Sirpon oli pyydettävä lupa rehtori Aaro Markkaselta tähän, koska juhlaan sisältyvä illallinen tarjottiin Teatteriravintolassa. Koulun säännöthän eivät sallineet ilman rehtorin lupaa käydä anniskeluravintolassa.

Valtosen sisarukset ”Harmony sisters” esiintyivät myös samassa tilaisuudessa Georg de Godzinskyn säestyksellä, joten olimme soittamassa tunnetussa seurassa.

Monet koulumme oppilaista, kuten mm. Heimo Haitto ja laulajapoika Yrjö Ojala, joutuivat samalla tavoin esiintymään monet kerrat Sirpon Musiikkiopiston lähettämänä monissa eri tilaisuuksissa.

Vaikka sekä Sivorin että Saarenpään ollessa laulunopettajinamme koulumme oppilaat esiintyivät kuorolaulajina sekä koulun omissa juhlissa että myös monissa suurissa juhlatilaisuuksissa koulun ulkopuolella, ei heidän aikanaan kuitenkaan ollut mitään vakituista koulun kuoroa. Laulajapojista koottiin aina tarpeen vaatiessa kuhunkin tilaisuuteen sopiva kuoro hyvissä ajoin ennen esiintymistä. Hyvinhän se niinkin kävi. Poikia ei tarvinnut vaivata käymään joka viikko säännöllisissä harjoituksissa, mistä olisi ollut vain turhaa vaivaa ja ajanhukkaa. Läksyjen luvuthan siitä olisivat vain kärsineet. Näin poikia ei rasitettu turhan takia. Kuhunkin juhlaan harjoiteltiin tarpeen mukaan.

Minun kouluajanani Suomalaisessa lyseossa oli monta musiikkia harrastavaa oppilasta. Pianisteista tunnetuimpia olivat Risto Vento, Antti Riikonen, Martti Lintulahti, Hannu Manner ja Woldemar Sourander. Violisteista on erityisesti mainittava tuolta ajalta Usko Aro, Pentti Sauramo, Teppo Korpiranta ja Ensio Salonen. Venäläissyntyinen Boris Horkamo (Horobri) soitti myös joskus koulujuhliissa viulusooloja ja minä puolestani soittelin niissä seltoa.

Jo vuonna 1930 muodostimme mainioitten kamarimuusikkojen Pentti Sauramon ja Ensio Salosen kanssa kvartetin, jonka pianistina oli muistaakseni Allan Kankkunen minun soittaessani silloin seltoa. Repertooarimme oli tuolloin kautta linjan klassillista kamarimusiikkia kuten Corellia, Vivaldia, Mozartia, Schubertia ja Beethovenia. Emme tavoitelleet tekniikkansa puolesta liian vaikeita esityksiä, vaan keskityimme oikeaan tulkinnalliseen eheyteen ja ennen kaikkea puhtaaseen sointiin. Kvartetimme hajosi kuitenkin melko pian kun Sauramosta tuli ylioppilas jo vuonna 1931 ja Salosesta heti seuraavana vuonna 1932.

Vähän myöhemmin muodostimme jälleen kvartetin hyvien violistien Teppo Korpirannan, Usko Aron ja hyvän ystäväni luokkatoverini Risto Vennon kanssa. Niinikään violistit Keijo Näppi ja Hannes Tani olivat usein mukana suurehkossa jousiyhtyeessä, jolloin soitimme sen ajan suosittuja operettisä-

velmiä. Minusta oli hauskaa soittaa niitä noiden sävelmien temmatessa sekä soittajat että niin nuoremman kuin varttuneemmankin kuulijakunnan mukaansa operettien romanttisiin maailmoihin.

Etenkin Paul Abrahamin operetit ”Viktoria ja hänen husaarinsa”, ”Havaijin Kukka” ja ”Tanssiva Savoy” olivat 1930-luvulla minun mielioperettejani monine tuttuine sävelmineen. ”My golden baby, my beautiful baby, my darling, my sweetheart...” ja ”Du schöne Blume von Hawai...”. Nuo ja monet muut eri operettien iskelmät olivat silloin kaikkien huulilla kun Paul Abrahamin sävelten tahdissa pyöriteltiin tyttöjä koulujuhliissa. Hänen musiikkiaan kuultiin kaikkialla.

Veljeni soitti Abrahamin musiikkia usein Eero Selinin jousiorkesterissa Espilän edessä olevalla soittolavalla Torkkelin puistossa käyskentelevän ja Espilän terassilla istuvan yleisön iloksi.

Teppo Korpirannan tultua ylioppilaaksi saimme yhtyeeseemme jo poikaisena kuuluisaksi tulleen Viipurin Musiikkiopiston johtajan Boris Sirpon kouluttaman violistin Heimo Haiton. Hän oli koulumme alaluokilla kun minä olin jo lukiossa.

Heimo Haitto oli innokas tyttöjen perään jo nuorena poikana. Kun kvartettiliharjoituksemme olivat talvisin tuskin alkaneet, hän pisti viulunsa pian viululaatikkoon ja hihkasi minulle:

- Hei Kale, miu pittää täst lähtee Salakkalahen luistinradall. Tytöt jo siell uottaa minnuu. Kyll mie ossaan nää nuotit soittaa ”primavistaa”.

Samanlaisen huomion hänen kiinnostuksestaan tyttöihin oli tehnyt myös Heimon asuessa Sirpoilla näiden taloudenhoitaja Anna Söderblom, joka kertoi Heimon edesottamuksista näin:

- Välist hää toi paljo tyttölöi kyllää, ku Sirpot ei olleet koton ja siin sit leikki piisas.

Anna Söderblom kertoi vielä lisääkin Heimon soittamisesta näin:

- Hää harjoittel ain vierashuonees ja kyl mie ihako kuulisin vielkii, ku hää soittelee. Ko hää joskus radioskii essintyy, ni mie kohtsiltää tunnen et se on Heimo, ku siell soittelee.

Ollessani kuudennella luokalla koulutoverini Risto Vento, joka oli koulujuhliissa ja muuallakin soittavan, koulunuorison suosiman tanssiorkesteri ”Rhythmic Lads”:ⁿ pianisti, pyysi minua kokoamaan lauluyhtyeen, joka esittäisi sen ajan suosituimpia iskelmiä, mahdollisesti myös ”Rhythmic Lads”:ⁿ kanssa. Tuon orkesterin kitaristina oli violistina jo kunnostautunut Teppo Korpiranta eli ”Haipa” ja rumpulina eli patteristina naapurikoulun kasvatti Rolf Karni.

Sainkin luokkatoverini Jaakko Odrischinskyn ja Tuukka Talvion innostumaan asiasta. Myös koulumme oppilas Hannu Manner tuli myöhemmin hy-

vänä bassona mukaan yhtyeeseen, josta näin muodostui laulukvartetti.

Risto Vento hankki suoraan sukulaisiltaan Yhdysvalloista kaikkein uusimpien amerikkalaisten menestyssävelmien pianonuotit, joiden mukaan sovitin nuo kappaleet laulutriolle ja laulukvartetille. Kun harjoittelimme sitten meillä kotona noita kappaleita, alapuolellamme asuva varatuomari soitti meille kesken harjoituksiamme suorastaan huutaen puhelimeen:

- Etteks työ jo ihmees lopeta tuot hirviää jyskyttämist. Koht lamputkii puttoo katost eikä mörkökää jaksa tuollast kuulla.

Aiheuttamamme meteli ei kuitenkaan ollut läheskään sellaista karjumista ja rämpyttämistä kuin nykyinen ”rautalankamusiikki”.

Kun sitten esiinnyimme ensimmäistä kertaa koulumme toverikunnan juhlassa lauloimme Gerschwinin kappaleita Fred Astarin filmistä ”Shall we dance”. Erkki Sarviala ja Reino Vaalavuo tehostivat esityksiämme steppaamalla niiden tahdissa yleisön edessä. Kaikki olimme poltetulla korkilla tuhrineet itsemme mustiksi neekereiksi ja steppaajilla oli lisäksi valkoiset smokkia muistuttavat asut päällään. Rehtorimme Aaro Markkanenkin oli seuramassa ohjelmaamme, josta hän oli ilmeisen tyytyväinen, koska nauroi makeasti showesityksellemme eikä esittänyt jälkeinpäin siitä mitään huomautuksia.

Tuona talvena laulukvartettimme esiintyi myös Viipurin radiossa, mistä saimme myönteistä palautetta etenkin koulunuorisolta. Muistan kuinka riemuksasti meidät vastaanotettiin poistuessamme radion studiorakennuksesta Karjalankadulle.

Luokkatoverini Antti Riikonen oli pianistina ”Rytmi”-nimisessä tanssiorkesterissa, joka soitti etenkin Tammisuon työväentalolla, mutta myös Viljelyksen salissa ja Kauppaklubilla sekä joskus harvemmin Upseerikerholla. Näin hän ansaitsi sievoiset rahat opiskelua varten. Antti Riikonen huolehti myös miltei aina koulujuhlien alkusoitosta. Vielä Helsingissäkin kuulin hänen soittoaan usein viipurilaisten ”maanpakolaisten” tilaisuuksissa.

Koulun aamurukouksissa säestivät urkuharmonilla virrenveisuuta useimmiten Risto Vento, mutta myös Martti Lintulahti ja Woldemar Sourander hoitivat monet vuodet tuota tehtävää.

Vuonna 1934 Viipurissa esitettiin saksalaisen Paul Hindemithin säveltämä lastenooppera ”Me rakennamme kaupungin”. Boris Sirpo oli valmistanut tämän esityksen huolella Viipurin Musiikkiopiston järjestämän ja kouluttaman lapsikuoron ja lapsiorkesterin voimin, joissa oli laulamassa ja soittamassa monia koulumme oppilaita. Koulumme oppilas Yrjö Ojala esitti loistavana lapsilaulajana tässä oopperassa keskeistä roolia. Toisessakin ”Matka maailman ympäri”-nimisessä lapsioopperassa oli koulumme oppilaita mukana suuressa lapsikuorossa vuonna 1936.

Heimo Haitosta kehittyi kuitenkin kuuluisin koulumme käynyt muusikko.

Helmikuussa vuonna 1939 hän antoi 13-vuotiaana konsertin Helsingissä soittamalla taiturillisesti Mozartin, Vieuxtempsin ja Paganinin viulukonsertot. Saman vuoden huhtikuussa hän voitti Lontoon Musiikkiakatemian nuorille violisteille järjestämän kansanvälisen kilpailun. Tätä kilpailua varten professori Richard Faltin antoi hänen käyttöönsä hienon Guarneri-viulun.

Kesällä ennen talvisodan syttymistä Heimo Haitosta valmistui elokuva ”Pikku pelimanni”. Hän itse näytteli ja soitti tuossa viehättävässä filmissä, josta tuli suuri menestys.

Kun talvisota syttyi Heimo Haitto ja Boris Sirpo lähtivät Skandinavian maihin hankkimaan musiikillaan rahaa Suomen hädänalaisille. Sieltä heidän matkansa jatkui vuonna 1940 Yhdysvaltoihin. Haitto konsertoi Amerikassa varoja sotaa käyvälle kotimaalleen entisen presidentti Hooverin toimiessa tämän laajan konserttimatkan suojelijana. Yli neljästä sadasta konsertista kertyi melkoinen rahasumma Suomen hyväksi.

Pentti Sauramosta tuli puolestaan rutinoitu kamarimusiikko. Hän oli pitkään Suomen Kamarimusiikkiyhdistyksen puheenjohtajana. Hän toimi sitten kauan liike-elämän johtotehtävissä ennen eläkkeelle siirtymistään, mutta musiikki pysyi aina hänen harrastuksenaan.

Me entiset Suomalaisen lyseon pojat muistamme kiitollisina kouluamme, joka niin monella tavalla tuki ja edisti musiikkiharrastuksiamme.